

Analysis of Dialogic Teaching in the Citizenship Subject for Upper Elementary School

Ratchadaporn Ruansoong^{1*} & Pavinee Sothayapetch^{2*}

¹ Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University

² Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University

* Corresponding author. E-mail: pavineenui@gmail.com

Abstract

This qualitative research aimed to study the use of discussion-based teaching approaches by primary school civics teachers in upper elementary grades under the Pattani Primary Educational Service Area Office 1. The research was designed in three phases: pre-training, during training, and post-training. The research participants consisted of 10 civics/social studies teachers/homeroom teachers in Grades 4-6. The research instruments included a behavior assessment form, structured observation forms, an unstructured observation protocol, a semi-structured interview guide, teachers' post-lesson reflection forms, follow-up record forms, and focus group discussion records, along with video and audio recordings. Data were analyzed using content analysis. The research findings revealed that prior to the training, most teachers' teaching methods were primarily teacher-led, with students responding in a structured manner. Open-ended questions were used but inconsistently, limiting in-depth discussions and reasoned exchanges among students. While many teachers possessed strengths in appropriate language use, positive reinforcement, and establishing rules for speaking and listening that fostered a safe learning environment, their understanding of dialogic teaching concepts improved progressively during the training. They also showed interest in applying these concepts in their classrooms. Following the training, teachers began adapting their teaching to align with the five principles of dialogic teaching: collective, reciprocal, supportive, cumulative, and purposeful. Positive trends were observed in increasing student participation and providing a voice for their students. However, student interaction and equitable participation remained challenges, particularly due to time constraints, student unfamiliarity, and dependence on the teacher to connect ideas.

Keywords: Dialogic Teaching, Civics Course, Upper Elementary Teachers

การวิเคราะห์การสอนเสวนาในวิชาหน้าที่พลเมืองระดับประถมศึกษาตอนปลาย

รัชดาภรณ์ เรือนสูง¹ และภาวิณี โสธายะเพชร^{2*}

1 ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2 ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* Corresponding author. E-mail: pavineenui@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้แนวทางการสอนเสวนาของครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยออกแบบการวิจัยเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนการฝึกอบรม ระยะระหว่างการฝึกอบรม และระยะหลังการฝึกอบรม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมือง/ครูสังคม/ครูประจำชั้นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบประเมินพฤติกรรม แบบบันทึกการสังเกต แบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง แบบบันทึกหลังการสอนรายคาบ สำหรับครูผู้สอน แบบบันทึกการติดตามผล และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการบันทึกวิดีโอ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการฝึกอบรมการสอนของครูส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปแบบครูถามนักเรียนตอบเป็นหลัก การใช้คำถามปลายเปิดมีอยู่แต่ไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การสนทนาเชิงลึกและการแลกเปลี่ยนเหตุผลของผู้เรียนมีข้อจำกัด แม้ครูจำนวนมากมีจุดแข็งด้านการใช้ถ้อยคำเหมาะสม การเสริมแรงเชิงบวก และการกำหนดกติกาการพูด-ฟังที่เอื้อต่อบรรยากาศปลอดภัย ต่อมาระยะระหว่างการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีพัฒนาการความเข้าใจแนวคิดการสอนเสวนาเป็นลำดับ และแสดงความสนใจต่อการนำไปใช้จริงในชั้นเรียน ภายหลังการฝึกอบรมครูเริ่มปรับการสอนให้สอดคล้องกับหลักการสอนเสวนา 5 ประการ ได้แก่ ร่วมมือกัน แลกเปลี่ยนมุมมอง สนับสนุน สังคม และมีจุดมุ่งหมาย โดยเห็นแนวโน้มเชิงบวกด้านการเพิ่มการมีส่วนร่วมและการเปิดพื้นที่เสียงของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การโต้ตอบระหว่างผู้เรียนและความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมยังเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านเวลา ความไม่คุ้นเคยของผู้เรียน และการต้องพึ่งพาครูในการเชื่อมโยงความคิด ข้อมูลเชิงลึกชี้ว่า การใช้กิจกรรมกลุ่มย่อย การลดการสรุปเร็ว และการชวนให้นักเรียนตอบสนองต่อความเห็นของเพื่อน ช่วยยกระดับคุณภาพการสอนได้ชัดเจน

คำสำคัญ: การสอนเสวนา, รายวิชาหน้าที่พลเมือง, ครูประถมศึกษาตอนปลาย

บทนำ

ในบริบทการศึกษาของประเทศไทย ความเป็นพลเมืองได้รับการให้ความสำคัญอย่างชัดเจน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้การศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย 爱国มีใจในชาติ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมดุล มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก รวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) ที่เน้นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องปลูกฝังแก่เยาวชนไทยอย่างเป็นระบบ (พนิดา ทองเงา ดอร์น และคณะ, 2561) ทั้งนี้ ระบบการศึกษาของไทยได้กำหนดสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต เป็น

สาระสำคัญในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกำหนดให้จัดการเรียนการสอน รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในทุกระดับการศึกษา โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการประเมิน พฤติกรรมของผู้เรียน ครอบคลุมหลักสำคัญ ได้แก่ ความเป็นไทย ความรักชาติ ศาสนาและสถาบัน พระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ความปรองดองสมานฉันท์ และความมีวินัยใน ตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557 อ้างถึงใน พิมพ์ตะวัน จันทน์, 2559) ดังนั้น การ จัดการเรียนการสอนในรายวิชาหน้าที่พลเมืองจึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรม การคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาของนักเรียนจากการปฏิบัติจริง ซึ่งครุมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ความเป็นพลเมืองไม่ควรมุ่งเน้นการบรรยายเนื้อหาเป็น หลัก แต่ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนผ่านการอภิปราย การตั้งประเด็นปัญหา การแสดงความคิดเห็น และการทำกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้เอื้อการ เรียนรู้ ให้คำปรึกษา และสนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้แบบประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการเคารพความ คิดเห็นที่แตกต่าง (เลิศพร อุดมพงษ์, 2562) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษางานวิจัยพบว่าการจัดการเรียนการ สอนด้านความเป็นพลเมืองในบริบทไทยยังประสบปัญหา เนื่องจากครูส่วนใหญ่ยังยึดเนื้อหาจากหนังสือเรียน เป็นหลัก ขาดการใช้ศักยภาพของครูและกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้บรรยากาศในชั้นเรียนไม่กระตุ้น การนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงของนักเรียน (ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง, 2560) สอดคล้องกับสมฤดี พลละวดีไธทย (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองยังไม่สามารถส่งเสริมการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมความเป็นพลเมืองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดและพฤติกรรมผ่านแนวทางการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น การสอนเสวนา จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง การจัดการ เรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรเปิดโอกาสให้นักเรียนพัฒนาทั้งด้านความคิดและพฤติกรรม โดยการ สอนเสวนา (Dialogic Teaching) เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการพูดคุยเชิงโต้ตอบ การรับฟังซึ่งกันและ กัน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เพื่อกระตุ้นการคิดขั้นสูงและการเรียนรู้ร่วมกัน (Alexander, 2010) การสอนเสวนามุ่งส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การคิดเชิงวิพากษ์ และการสร้าง ความรู้ร่วมกันผ่านหลักการสำคัญ ได้แก่ ความเป็นทีมเดียวกัน การตอบแทนซึ่งกันและกัน ความเกื้อกูล การสัง สมความคิด และการมีเป้าหมาย ซึ่งช่วยให้นักเรียนและครูมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้ การสอนเสวนายังเป็นกระบวนการทางสังคมที่ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร การให้เหตุผล การ พิจารณามุมมองที่หลากหลาย และการยอมรับความแตกต่าง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นพลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตย (วิจารณ์ พานิช และวิมลศรี ศุขิลวรรณ, 2564) งานวิจัยในต่างประเทศยังชี้ให้เห็นว่าการ นำการสอนเสวนามาใช้ในห้องเรียนสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านสังคมและอารมณ์ รวมถึงการมีส่วนร่วมและคุณค่าความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Shi et al., 2023)

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจัดอบรมแนวทางการสอนเสวนาในชั้นเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยเป็นการจัดอบรมให้แก่ครูในระดับประถมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากความเป็นพลเมืองนั้น ควรอบรมบ่มเพาะให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนตั้งแต่วัยเยาว์อันจะก่อให้เกิดการเตรียมนักเรียนเพื่อพัฒนาให้เป็นบุคคล ที่มีคุณภาพต่อไป ซึ่งนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายนั้นจะเรียนรู้ได้ดีจากการมีปฏิสัมพันธ์ทาง สังคม ตามทฤษฎีพัฒนาการของ Vygotsky ที่เชื่อว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการ เรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ และภาษา ดังนั้นการมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการสื่อสารที่แท้จริงกับเพื่อนและครูในระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนสามารถเพิ่มการคิดและการใช้

เหตุผลของนักเรียน ตลอดจนการพัฒนาทักษะทางภาษาหรือการสื่อสารได้ และในบริบทของปัตตานีซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น ควรที่จะได้รับการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมและเยาวชนมีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามารถเกิดความคิดและพิจารณามุมมองที่หลากหลายได้ และที่สำคัญคือได้รับการปลูกฝังการปราศจากอคติในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ๆ เพื่อให้บุคคลนั้นมีบทบาทในการทำให้จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่ที่ปราศจากความขัดแย้งและส่งเสริมความสันติภาพให้เกิดภายในสังคมต่อไป โดยในการจัดการอบรมนั้นจะมุ่งเน้นถึงการพัฒนาปรับปรุง เพิ่มพูนความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม ตลอดจนการวิเคราะห์การนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้ในชั้นเรียนของครู เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและเกิดประสิทธิผลที่ดีต่อองค์กร อีกทั้งครูได้ใช้ประโยชน์ในส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่กระแสของการสร้างความเป็นพลเมืองของหลายหน่วยงานยังเป็นที่สนใจ ดังนั้นในสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่หลักในการสร้างคนเก่ง คนดีให้กับสังคม จึงควรได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมพร้อมคนให้ก้าวสู่การพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้แนวทางการสอนเสวนาของครูในวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้แนวทางการสอนเสวนา (Dialogic Teaching) ของครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยออกแบบการวิจัยเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนการฝึกอบรม ระยะระหว่างการฝึกอบรม และระยะหลังการฝึกอบรม

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมือง หรือครูสังคม ครูประจำชั้นที่รับผิดชอบรายวิชาดังกล่าวระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบกำหนดโควตา (quota sampling) ภายใต้งบเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ สอนระดับ ป.4-ป.6 สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก และยินยอมเข้าร่วมวิจัย หลังการเก็บข้อมูลเบื้องต้น แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเก็บข้อมูลเบื้องต้น 7 คน และ (2) กลุ่มเก็บข้อมูลเชิงลึก 3 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ระดับชั้นละ 1 คน (ป.4-ป.6)

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 (ก่อนฝึกอบรม) ผู้วิจัยสังเกตการสอนแบบปกติของครูทั้ง 10 คน โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมและแบบบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในวิชาหน้าที่พลเมืองพร้อมบันทึกวิดีโอ เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการพูด ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน และด้านวิธีการ/เทคนิคที่ใช้ในห้องเรียน จำนวน 1 ครั้ง

ระยะที่ 2 (ระหว่างฝึกอบรม) จัดอบรมแนวทางการสอนเสวนาให้ครู 10 คน เป็นเวลา 2 วัน โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ 1 คน ผู้วิจัยสังเกตการมีส่วนร่วมของครูระหว่างอบรมด้วยแบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง

ระยะที่ 3 (หลังฝึกอบรม) เก็บข้อมูลหลังการนำแนวทางไปใช้จริง โดย

กลุ่มข้อมูลเบื้องต้น (7 คน) สังเกตการสอนและสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างอย่างละ 2 ครั้ง โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรม แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์พร้อมบันทึกวิดีโอ แล้วให้ครูบันทึกหลังสอน 2 ครั้ง โดยใช้แบบบันทึกหลังการสอนรายคาบ

กลุ่มข้อมูลเชิงลึก (3 คน) สังเกตการสอนและสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างอย่างละ 2 ครั้ง โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรม แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์พร้อมบันทึกวิดีโอ จากนั้นติดตามผลเพิ่มเติม 1 ครั้ง สังเกตการสอนและสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างอีก 1 ครั้ง และสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง จากนั้นเปรียบเทียบข้อมูลกับระยะที่ 1 และ 2

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือวิจัยหลัก ได้แก่ (1) แบบประเมินพฤติกรรม (2) แบบบันทึกการสังเกต (3) แบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (4) แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (5) แบบบันทึกหลังการสอนรายคาบสำหรับครูผู้สอน (6) แบบบันทึกการติดตามผล และ (7) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการบันทึกวิดีโอ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยหลัก ได้แก่ แบบประเมิน แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบติดตามผลผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้เกณฑ์มากกว่า 0.50 และมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดจึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลการสังเกต การสัมภาษณ์ การติดตามผล และการสนทนากลุ่ม โดยถอดเทปจากเสียง/วิดีโอ จัดหมวดหมู่ ค้นหารูปแบบและประเด็นร่วม แล้วสรุปข้อค้นพบเชิงพรรณนา ผู้วิจัยรักษาความลับโดยใช้ชื่อสมมติ (pseudonym) และนำเสนอผลในรูปแบบความเรียง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนก่อนการฝึกอบรม

การวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ก่อนการฝึกอบรมแนวทางการสอนเสวนา ผู้วิจัยได้สังเกตการสอนของครูผู้สอนจำนวน 10 คน (ครู A-J) โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรม แบบบันทึกการสังเกต และการถอดเสียงบทสนทนาในชั้นเรียน ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการพูด โดยภาพรวม ครูส่วนใหญ่ยังใช้การพูดในลักษณะ ครูถามนักเรียนตอบเป็นหลัก และยังไม่ปรากฏการใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างสถานการณ์หรือขยายบทสนทนาให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักเรียนอย่างต่อเนื่อง พบเพียงครูส่วนน้อยที่พยายามยกสถานการณ์เพื่อชวนคิด แต่การดำเนินการยังคงจำกัดอยู่ในรูปแบบการถามตอบรายบุคคล และไม่ดึงคำตอบของผู้เรียนไปพัฒนาเป็นประเด็นสนทนา ร่วมกันในชั้นเรียน นอกจากนี้ แม้ครูทุกคนมีการใช้คำถามปลายเปิดอย่างน้อยบางช่วงของคาบเรียน แต่การใช้ยังไม่ต่อเนื่องตลอดบทเรียน ส่งผลให้โอกาสพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการแลกเปลี่ยนเหตุผลของผู้เรียนมีจำกัด ขณะเดียวกัน ครูส่วนใหญ่มีความพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนให้เหตุผลหรือยกตัวอย่างสนับสนุนคำตอบ แต่ยังไม่สม่ำเสมอ และมักไม่ต่อยอดคำถามจนเกิดการสนทนาเชิงลึก ในอีกด้านหนึ่ง พบจุดแข็งที่สำคัญคือ ครูส่วนใหญ่ใช้ถ้อยคำเหมาะสม ไม่สร้างปมด้อยแก่ผู้เรียน มีการเสริมแรงเชิงบวกและลดแรงกดดัน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการสร้างพื้นที่สนทนาที่ปลอดภัยต่อการแสดงความคิดเห็น

1.2 ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ครูส่วนใหญ่มีความตั้งใจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในห้องเรียนผ่านกิจกรรมกลุ่ม การถามตอบรายบุคคล การมอบหมายบทบาท และการนำเสนอผลงาน สะท้อนความพยายามสร้างความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง ครูยังมีพฤติกรรมที่บ่งชี้การเป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟังที่ดี โดยให้เกียรติผู้เรียน ตอบสนองต่อคำตอบ และใช้คำพูดสนับสนุนให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก รวมถึงมีบทบาทการให้คำแนะนำเพื่อกำกับทิศทางการเรียนรู้และช่วยลดความคลุมเครือของกิจกรรม อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนมุมมองใหม่ ๆ เพื่อกระตุ้นการคิดหลายมิติผ่านการสนทนายังพบไม่มาก โดยส่วนใหญ่ครูยังคงเป็นผู้ดำเนินบทเรียนหลัก ขณะที่ผู้เรียนมีบทบาทตอบตามคำถามมากกว่าการร่วมสร้างความหมายร่วมกัน แม้ครูหลายคนมีท่าทีเปิดรับความคิดเห็นและไม่ปิดกั้น แต่ยังคงพบว่าผู้เรียนจำนวนมากไม่แสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย สะท้อนว่าการรับฟังเชิงบวกเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ หากไม่มีโครงสร้างการสนทนาที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

1.3 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ครูส่วนใหญ่มีการกำหนดกติกาพื้นฐานด้านการพูด การฟัง และมารยาทในชั้นเรียน ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นระเบียบและเอื้อต่อการมีส่วนร่วม อีกทั้งพบว่าครูบางส่วนเริ่มจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสนทนา เช่น การจัดโต๊ะเป็นรูปแบบที่เห็นหน้ากัน การจัดกลุ่มย่อย และการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนสรุปงาน อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอของการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเสวนายังแตกต่างกันในแต่ละห้องเรียน และยังคงจำเป็นต้องพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้นเพื่อรองรับการสนทนาเชิงลึกตามแนวทางการสอนเสวนา นอกจากนี้ การจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนคิดและตอบมีทั้งแบบที่เอื้อให้คิดอย่างรอบด้านและแบบที่จำกัดเวลา ซึ่งอาจกระทบความลึกของการสนทนา โดยเฉพาะในกิจกรรมที่ต้องใช้เหตุผลหรือการอธิบายเชิงซับซ้อน

1.4 ด้านวิธีการ/เทคนิคที่ใช้ในห้องเรียน ครูมีวิธีการจัดการสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างหลากหลาย เช่น การกำกับพฤติกรรม การสะท้อนผลกระทบเชิงจริยธรรม และการชวนคิดจากสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งสะท้อนความยืดหยุ่นและความสามารถในการจัดการชั้นเรียนระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบเทคนิคเฉพาะที่ทำให้เกิด “ความเท่าเทียมในการแสดงออก” อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมยังขึ้นกับการถามตอบระหว่างครูกับผู้เรียนรายบุคคลมากกว่า ขณะเดียวกัน แม้ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนถามคำถามในเชิงการขอความช่วยเหลือหรือข้อสงสัย แต่ยังไม่พบการส่งเสริมการตั้งคำถามเชิงลึกเพื่อขับเคลื่อนการสนทนา นอกจากนี้ ครูหลายคนสามารถออกแบบการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและบริบทของผู้เรียนได้เหมาะสม แต่การออกแบบดังกล่าวยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่กระบวนการเสวนาที่ต่อเนื่องและนำไปสู่การสร้างความหมายร่วมกันในชั้นเรียนได้อย่างเต็มรูปแบบ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของครูระหว่างการฝึกอบรมแนวทางการสอนเสวนา

การอบรมเชิงปฏิบัติการแนวทางการสอนเสวนา (Dialogic Teaching) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 19–20 ตุลาคม 2567 เพื่อพัฒนาครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับประถมศึกษาตอนปลายให้สามารถจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Alexander (2018) โดยมุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการใช้ภาษาและการจัดปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการคิดร่วมกัน การแลกเปลี่ยนมุมมอง และการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ภายใต้บริบทโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของครูผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 10 คน สรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยภาพรวม ครูมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการอบรม ทั้งในช่วงการบรรยาย การเสวนา และการฝึกปฏิบัติ ลักษณะการมีส่วนร่วมสะท้อนผ่านการซักถาม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการร่วมกันพิจารณาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ซึ่งทำให้การอบรมไม่เพียงเป็นการรับสารจากวิทยากร แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้

ร่วมกันของผู้เข้าร่วม ครูสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่ได้รับกับตัวชี้วัดรายวิชา การวัดและประเมินผล ตลอดจนการเลือกเนื้อหา วิธีการสอน และสื่อให้เหมาะสมกับบริบทผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเชิงวิชาชีพที่เอื้อต่อการพัฒนามุมมองและการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสำคัญของการสอนเสวนาในมิติการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนมุมมอง ซึ่งเป็นฐานสำคัญก่อนการนำแนวคิดไปใช้จริงในชั้นเรียน

2.2 การพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการสอนเสวนา ผลการสังเกตสะท้อนว่าครูมีการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการสอนเสวนาอย่างเป็นลำดับ เริ่มจากการทำความเข้าใจพื้นฐานของรายวิชาหน้าที่พลเมืองและโครงสร้างตัวชี้วัด เพื่อนำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่มีกรอบและเป้าหมายชัดเจน จากนั้นครูจึงพัฒนาไปสู่ความเข้าใจแนวคิดการสอนเสวนาในสาระสำคัญ ได้แก่ บทบาทของการพูดและการฟังในฐานะเครื่องมือพัฒนาการคิดของผู้เรียน การจัดบทสนทนาในชั้นเรียนอย่างมีเป้าหมาย และบทบาทครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงลึกเรื่องการใช้ภาษาเพื่อการเรียนรู้ เช่น การพูดเพื่อการคิดร่วมกัน และการใช้คำถามเพื่อขยายความคิด ทำให้ครูสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างการถาม-ตอบทั่วไปกับการสนทนาที่ต่อยอดและสร้างความหมายร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่าการอบรมช่วยยกระดับความเข้าใจของครูจากการรู้แนวคิดไปสู่การมองเห็นแนวทางการออกแบบและการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

2.3 การแสดงความสนใจของครูต่อการนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้ในห้องเรียน ครูผู้เข้าร่วมอบรมแสดงความสนใจต่อการนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้ในชั้นเรียนอย่างชัดเจน โดยสะท้อนผ่านการเปิดรับแนวคิด การตั้งคำถามเพื่อความกระจ่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ และการพิจารณาการออกแบบบทเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ครูเริ่มตระหนักว่าแนวทางการสอนเสวนาสามารถเชื่อมโยงกับเป้าหมายรายวิชาหน้าที่พลเมืองและกรอบหลักสูตรได้ ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริม แต่เป็นกระบวนการที่ใช้ภาษาเป็นกลไกพัฒนาการคิดและความเป็นพลเมืองของผู้เรียน อีกทั้งยังสะท้อนแนวโน้มนัยความตั้งใจที่จะปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เปิดพื้นที่เสียงของผู้เรียน และคำนึงถึงการใช้คำถาม การฟัง และการต่อยอดความคิดเป็นระบบมากขึ้นก่อนการนำไปใช้จริง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การใช้แนวทางการสอนเสวนาหลังการฝึกอบรม

ภายหลังการฝึกอบรมแนวทางการสอนเสวนา ผู้วิจัยได้ติดตามและวิเคราะห์การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้จริงของครูผู้เข้าร่วมอบรมในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยเฉพาะมิติของปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพหลังการฝึกอบรมจากแบบบันทึกหลังการสอน การสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ และกรณีตัวอย่างเชิงลึก ผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) ผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในระดับภาพรวมของกลุ่มข้อมูลเบื้องต้น และ (2) ผลการวิเคราะห์เชิงลึกจากกรณีศึกษาครูรายบุคคล

3.1 ผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกลุ่มที่ 1 (กลุ่มข้อมูลเบื้องต้น)

ภาพรวมของครูจำนวน 7 คนที่เข้าร่วมอบรมและนำแนวทางการสอนเสวนาไปทดลองใช้ในการจัดการเรียนรู้จำนวน 2 คาบเรียน พบว่าครูเริ่มปรับรูปแบบการสอนให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการสื่อสารในชั้นเรียนมากขึ้น โดยสามารถจำแนกผลที่เกิดขึ้นตามหลักการสอนเสวนา 5 ประการได้ดังนี้

3.1.1 ร่วมมือกัน (Collective) ครูส่วนใหญ่เริ่มใช้การออกแบบกิจกรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การทำงานกลุ่ม การทำงานเป็นคู่ และการระดมความคิด ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากกว่าการสอนแบบเดิม อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมยังไม่เท่าเทียมกัน โดยนักเรียนบางคนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และยังคงอาศัยการสนับสนุนจากครูอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเอื้อที่พบเด่นชัด

ได้แก่ การทำงานกลุ่มย่อย บรรยากาศที่ไม่ตัดสินถูก-ผิด และการเลือกเนื้อหาใกล้ตัว ขณะที่อุปสรรคสำคัญได้แก่ ความไม่คุ้นเคยของผู้เรียนกับการเรียนรู้แบบเสวนา ความแตกต่างด้านความกล้าแสดงออก และข้อจำกัดด้านเวลา

3.1.2 แลกเปลี่ยนมุมมอง (Reciprocal) ครูเริ่มเปิดพื้นที่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและซักถามมากขึ้น โดยใช้คำถามปลายเปิดและประเด็นที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งผลให้บทบาทผู้เรียนเริ่มขยับจากผู้รับสารไปสู่ผู้แสดงมุมมอง อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนยังเกิดขึ้นมากในลักษณะครูกับนักเรียนเป็นรายบุคคลมากกว่าการโต้ตอบระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง การสนทนาที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนมักเกิดในกลุ่มย่อยเนื่องจากผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลายกว่าในเวทีทั้งชั้นเรียน

3.1.3 สนับสนุน (Supportive) ครูมีความตระหนักในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการแสดงความคิดเห็น โดยใช้การสื่อสารเชิงบวก ลดความกดดัน และตอบสนองต่อคำตอบของผู้เรียนด้วยการรับฟัง ทวนความคิด ชื่นชม และตั้งคำถามต่อยอดมากกว่าการตัดสินคำตอบทันที บรรยากาศในชั้นเรียนจึงเริ่มเอื้อต่อความกล้าแสดงออกมากขึ้น แม้ผู้เรียนบางส่วนยังคงลังเล โดยเฉพาะเมื่อเป็นการพูดต่อหน้าทั้งชั้น

3.1.4 สั่งสม (Cumulative) ครูเริ่มพยายามเชื่อมโยงคำตอบของผู้เรียนด้วยการทวนความคิด การเรียบเรียงประเด็น และการชวนให้ผู้เรียนเติมหรือขยายความคิดของเพื่อน ทำให้การสนทนาไม่หยุดอยู่ที่คำตอบแยกส่วน อย่างไรก็ตาม การต่อยอดและการเชื่อมโยงยังเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ และมักอาศัยครูเป็นผู้จัดระบบความคิดเป็นหลัก สะท้อนว่าอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา “ความคิดร่วม” ในระดับทั้งชั้นเรียน

3.1.5 มีจุดมุ่งหมาย (Purposeful) ครูส่วนใหญ่สามารถกำหนดเป้าหมายของคาบเรียนได้ชัดเจน และจัดกิจกรรม/คำถามให้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ โดยมุ่งให้นักเรียนเข้าใจแนวคิดหลักและเชื่อมโยงกับการใช้จริงในชีวิตประจำวัน แม้การสนทนาบางช่วงจะออกนอกประเด็นจากความสนใจของผู้เรียน แต่ครูพยายามดึงกลับให้สัมพันธ์กับเป้าหมาย อีกทั้งการสะท้อนหลังสอนของครูชี้ให้เห็นการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เช่น ความตั้งใจปรับคำถาม ลดกิจกรรม และเพิ่มเวลาสนทนาเพื่อให้เกิดการคิดเชิงลึกมากขึ้นในครั้งต่อไป

โดยรวมการฝึกอบรมส่งผลให้ครูเริ่มเปลี่ยนผ่านสู่การจัดการเรียนรู้ที่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมมากขึ้น เห็นความพยายามนำหลักการสอนเสวนาไปใช้ผ่านกิจกรรม คำถาม และการจัดบรรยากาศ แม้ผลลัพธ์หลายด้านยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและมีข้อจำกัดด้านเวลา ความคุ้นชินของผู้เรียน และทักษะการจัดบทสนทนา แต่พบแนวโน้มเชิงบวกที่สะท้อนศักยภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกลุ่มที่ 2 (กลุ่มข้อมูลเชิงลึก)

ผลการวิเคราะห์เชิงลึกจากกรณีศึกษาครู 3 คน (ครู A, ครู B, ครู C) ที่ได้รับการติดตามผล สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของการนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้จริงในบริบทที่แตกต่างกัน โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

กรณีครู A (ป.5): พัฒนาการเกิดขึ้น แต่ยังคงติดข้อจำกัดด้านความมั่นใจของผู้เรียนและโครงสร้างปฏิสัมพันธ์ รอบแรกพบว่าครูเริ่มใช้คำถามปลายเปิดและพยายามเปิดพื้นที่ให้นักเรียนตอบมากขึ้น แต่รูปแบบยังคงเป็นครูถาม-นักเรียนตอบเป็นรายบุคคล บทสนทนาจึงยังไม่พัฒนาไปสู่การร่วมกันสร้างความหมายหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนักเรียนอย่างแท้จริง แม้ครูพยายามสร้างบรรยากาศไม่ตัดสินคำตอบ แต่ผู้เรียนจำนวนหนึ่งยังกลัวผิดและไม่มั่นใจ หลังการสะท้อนร่วมกับผู้วิจัย ครู A ปรับใช้กิจกรรมกลุ่มย่อยมากขึ้น ลดการสรุปทันที และชวนให้มีความเห็นหลากหลายในรอบที่สอง ส่งผลให้พัฒนาการเชิงบวกในด้านบรรยากาศและการชวนคิดหลายคำตอบ แต่การร่วมมือและการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างนักเรียนยังอยู่ในระดับจำกัด และยังคงพึ่งพาครูเป็นหลักในการเชื่อมโยงความคิด

กรณีครู B (ป.6): มีความคล่องในการตั้งคำถามและสร้างบรรยากาศ แต่ความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมและการโต้ตอบระหว่างผู้เรียนยังเป็นความท้าทาย รอบแรกครู B สามารถตั้งคำถามกระตุ้นเหตุผลและ

เชื่อมโยงกับเนื้อหาเรื่องสิทธิ-หน้าที่ได้ดี นักเรียนจำนวนมากกล้าแสดงออกกว่ากรณีอื่น แต่การมีส่วนร่วมยังคงกระจุกตัวในนักเรียนบางกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนมุมมองส่วนใหญ่ยังเป็นครูกับนักเรียน หลังการติดตาม ครู B ปรับโครงสร้างการสอนโดยเพิ่มกิจกรรมกลุ่มย่อยก่อนอภิปรายทั้งชั้น ลดการสรุปเร็ว และชวนให้นักเรียนตอบสนองต่อความเห็นของเพื่อน ทำให้รอบที่สองเห็นการมีส่วนร่วมกว้างขึ้นและเริ่มเกิดการรับฟัง-ขยายความคิดตามความคิดของเพื่อนมากขึ้น แม้การโต้ตอบระหว่างนักเรียนยังไม่ต่อเนื่องเต็มที่ แต่พัฒนาการชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างกิจกรรมและเทคนิคการชวนคิดมีผลต่อคุณภาพการเสวนาอย่างชัดเจน

กรณีครู C (ป.4): เหมาะสมกับวัยผ่านกิจกรรมกลุ่มย่อย และเห็นพัฒนาการเด่นในรอบที่สอง ครู C แสดงความสามารถในการแปลงแนวทางการสอนเสวนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มย่อยเป็นฐาน ลดความกังวลของนักเรียน และสร้างบรรยากาศเชิงบวกอย่างสม่ำเสมอ รอบแรกพบการมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อยชัดเจน แม้การแลกเปลี่ยนในระดับทั้งชั้นยังไม่ลึกมาก แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสม หลังการสะท้อนและปรับปรุง ครู C เพิ่มคำถามต่อยอด ชวนให้อ้างอิงความคิดเห็นของเพื่อน และลดการสรุปทันที ส่งผลให้รอบที่สองเห็นการร่วมมือกันในกลุ่มและการแลกเปลี่ยนมุมมองในชั้นเรียนรวมเด่นชัดขึ้น ผู้เรียนเริ่มต่อยอดคำตอบของกันและกันมากขึ้น และครูสามารถเชื่อมโยงความคิดจากหลายกลุ่มเพื่อพาไปสู่สาระสำคัญของบทเรียนได้เป็นรูปธรรม

กรณีศึกษาเชิงลึกสะท้อนว่า การนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้หลังการอบรมมี “พัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป” และขึ้นอยู่กับบริบทสำคัญ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ความพร้อมของผู้เรียน โครงสร้างกิจกรรม และทักษะครูในการออกแบบคำถามและจัดบทสนทนา ครูที่ปรับใช้กลุ่มย่อย ลดการสรุปเร็ว และชวนให้นักเรียนตอบสนองต่อความคิดเห็นของเพื่อน จะเห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนทั้งด้านการมีส่วนร่วมและคุณภาพการสนทนา

ตอนที่ 4 ผลวิเคราะห์การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการใช้แนวทางการสอนเสวนาในการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการใช้แนวทางการสอนเสวนาในการจัดการเรียนการสอนของครูระดับประถมศึกษาตอนปลาย สะท้อนให้เห็นว่า ครูมีการปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนมุมมอง และเรียนรู้ผ่านกระบวนการสนทนาอย่างมีความหมาย แม้ผลลัพธ์จะปรากฏแตกต่างกันตามบริบทของชั้นเรียน ระดับชั้น และลักษณะผู้เรียน แต่สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 4 ด้าน ดังนี้

4.1 ด้านการมีส่วนร่วม โดยภาพรวม แนวทางการสอนเสวนาช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของนักเรียนจากการสอนแบบเดิมอย่างชัดเจน ทั้งในด้านความกล้าแสดงออก การตั้งคำถาม และการโต้ตอบต่อยอด ส่งผลให้บทบาทของนักเรียนเปลี่ยนจากผู้รับสารมาเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมในทุกบริบท โดยมีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ขนาดชั้นเรียน วัย และระดับชั้นของผู้เรียน ขนาดชั้นเรียนมีผลทั้งเชิงสนับสนุนและเชิงจำกัด ห้องเรียนขนาดใหญ่มีความเสี่ยงต่อความไม่ทั่วถึงของการมีส่วนร่วม แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความหลากหลายของผู้เรียนสามารถช่วยเสริมและต่อยอดความคิด ทำให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้ ขณะที่ห้องเรียนขนาดเล็กมากไม่ได้หมายความว่า จะเอื้อต่อการเสวนาเสมอไป หากผู้เรียนมาเรียนไม่สม่ำเสมอหรือขาดความมั่นใจในการแสดงออก การแลกเปลี่ยนอาจไม่ต่อเนื่องและให้ผลใกล้เคียงกับการสอนแบบเดิม นอกจากนี้ ผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะสูงกว่ามักมีความพร้อมในการแสดงความคิดเห็นมากกว่า ในขณะที่ผู้เรียนที่มีประสบการณ์จำกัดจำเป็นต้องได้รับการปูพื้นฐานและการชี้แนะเชิงกระบวนการมากขึ้น

4.2 ด้านเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ ผลการสนทนากลุ่มสะท้อนว่า การตั้งคำถามต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับเป็นเทคนิคสำคัญที่ช่วยให้การสนทนาดำเนินไปอย่างมีทิศทาง โดยครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงประสบการณ์หรือความคิดเห็นของตนเองก่อน แล้วจึงค่อยเชื่อมโยงกลับเข้าสู่สาระการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

ของบทเรียน นอกจากนี้ การใช้สถานการณ์สมมติเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการคิดเชิงวิเคราะห์และการต่อยอดความคิด โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงประสบการณ์ใกล้ตัวของนักเรียนกับแนวคิดทางวิชาการขณะเดียวกัน การจัดการสอนเสวนาอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการบริหารการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยการกระจายโอกาสในการพูด ลดการกดดันผู้เรียนรายบุคคล และใช้ความหลากหลายของผู้เรียนเป็นทรัพยากรในการสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งช่วยให้การสนทนาไม่สะดุดและเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

4.3 ด้านการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค อุปสรรคสำคัญของการสอนเสวนาที่พบ ได้แก่ การขาดฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ความไม่กล้าแสดงออก และข้อจำกัดเชิงบริบท เช่น จำนวนผู้เรียน การมาเรียนไม่สม่ำเสมอ และสภาพแวดล้อมชุมชน หากผู้เรียนขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นที่นำมาเสวนา จะทำให้ไม่สามารถโต้ตอบหรือขยายความคิดได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้กระบวนการเสวนาขาดความต่อเนื่อง แนวทางการแก้ไขที่สำคัญคือ การเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนก่อนเริ่มเสวนา เช่น การปูพื้นความรู้หรือใช้สื่อประกอบ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมถึงการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา โดยย้ำหลักการไม่มีถูกหรือผิด และเคารพความแตกต่างของความคิดเห็น ซึ่งช่วยลดความกังวลของผู้เรียนและส่งเสริมให้กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

4.4 ด้านการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครูมีแนวโน้มที่จะนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้ต่อเนื่อง โดยตระหนักว่าจำเป็นต้องปรับรูปแบบการนำไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยเฉพาะการปูพื้นความรู้ การออกแบบคำถาม และการบริหารเวลา แนวทางการสอนเสวนาถูกมองว่าเหมาะสมกับผู้เรียนยุคปัจจุบัน เนื่องจากช่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบข้อมูล และพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ท่ามกลางบริบทที่ความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงที่ครูหรือห้องเรียน อย่างไรก็ตาม การสอนเสวนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยเวลาและการออกแบบอย่างเป็นระบบ ครูจำเป็นต้องวางลำดับคำถามจากง่ายไปยาก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในระดับหนึ่ง และยอมรับการออกนอกประเด็นในช่วงต้น ก่อนจะเชื่อมโยงกลับเข้าสู่สาระสำคัญของบทเรียน เพื่อให้การสอนเสวนานำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีความหมายอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การสอนเสวนาในวิชาหน้าที่พลเมืองระดับประถมศึกษาตอนปลาย พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนทั้งสภาพก่อนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนาครูระหว่างการศึกษาอบรม ผลการนำไปใช้หลังการฝึกอบรม และข้อค้นพบจากการสนทนากลุ่ม ซึ่งสามารถอภิปรายผลเชื่อมโยงกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนก่อนการฝึกอบรมสะท้อนข้อจำกัดของการสื่อสารในชั้นเรียนที่ยังเน้นครูเป็นศูนย์กลาง ผลการวิเคราะห์ก่อนการฝึกอบรมชี้ว่า การจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในรูปแบบ ครูถาม-นักเรียนตอบและการใช้คำถามปลายเปิดยังไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้บทสนทนาไม่พัฒนาไปสู่การแลกเปลี่ยนเหตุผลหรือการต่อยอดความคิดร่วมกันอย่างเป็นระบบ ภาพดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Vasalampi et al. (2021) ที่สะท้อนว่า การยกระดับการสอนเชิงโต้ตอบ เสวนาไม่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีการฝึกฝนและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้รูปแบบการสื่อสารในชั้นเรียนเปลี่ยนจากการถ่ายทอดไปสู่การร่วมสร้างความหมายได้มากขึ้นขณะเดียวกัน จุดแข็งก่อนการฝึกอบรมที่พบคือ ครูส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่เหมาะสม มีการเสริมแรงเชิงบวก และไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกด้อยค่า ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการพูดและฟัง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดในงานศึกษาเกี่ยวกับการสอนแบบเสวนาที่มักเน้นบรรยากาศเชิงสนับสนุนเป็นเงื่อนไขตั้งต้นเพื่อให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและร่วมสนทนาได้จริง

2. สภาพการจัดการเรียนการสอนก่อนการฝึกอบรมสะท้อนการขาดบทบาทของครูในการสร้างสถานการณ์เพื่อการสนทนา ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนก่อนการฝึกอบรม ผลการวิเคราะห์ที่พบว่ามีครูเพียง 1 คนจากครูทั้งหมด 10 คนที่ใช้การพูดเพื่อสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนเกิดการสนทนา ร่วมกันในห้องเรียน สะท้อนให้เห็นว่า ก่อนการฝึกอบรมครูส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะผู้ออกแบบสถานการณ์เพื่อการสนทนาได้อย่างชัดเจน แม้รายวิชาหน้าที่พลเมืองจะเป็นรายวิชาที่มีลักษณะเนื้อหาเปิดกว้างและเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้เหตุผล และการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้เรียนก็ตาม ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ปรากฏจากข้อมูลยังคงอยู่ในกรอบของการถาม-ตอบระหว่างครูกับนักเรียนรายบุคคล โดยคำถามของครูส่วนใหญ่มุ่งไปที่การทบทวนความรู้หรือการชี้นำไปสู่คำตอบที่คาดหวัง มากกว่าการออกแบบสถานการณ์หรือบริบทปัญหาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างกันอย่างเป็นธรรมชาติ รูปแบบการสื่อสารดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ (Alexander, 2018) ที่อธิบายว่า หากครูไม่ได้ออกแบบสถานการณ์การพูดอย่างมีเป้าหมาย การสนทนาในชั้นเรียนมักจะจำกัดอยู่ในระดับการถ่ายทอดความรู้หรือการตรวจสอบความเข้าใจมากกว่าการร่วมกันสร้างความหมายผ่านการเสวนา นอกจากนี้ การที่ครูส่วนใหญ่ยังไม่ใช้การสร้างสถานการณ์เป็นจุดตั้งต้นของการสนทนา ยังสะท้อนข้อจำกัดด้านความเข้าใจเชิงแนวคิดเกี่ยวกับการสนทนา โดยครูอาจมองว่าการตั้งคำถามเพียงอย่างเดียวเพียงพอต่อการกระตุ้นการคิดของผู้เรียน ทั้งที่ในทางทฤษฎี การคิดร่วมกันของผู้เรียนต้องอาศัยบริบทหรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนมีเหตุผลในการพูด อธิบาย และโต้แย้งความคิดเห็นของตนเอง ซึ่ง Mercer และ Littleton (2007) ชี้ให้เห็นว่า การออกแบบสถานการณ์หรือปัญหาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การสนทนาในชั้นเรียนพัฒนาไปสู่การคิดเชิงเหตุผล และการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน

3. ระหว่างการฝึกอบรม ครูเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาความเข้าใจเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญต่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่การสอนเสวนา ผลการวิเคราะห์ระหว่างการพัฒนาครูมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ผ่านการซักถาม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และฝึกออกแบบการจัดการเรียนรู้ สะท้อนว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของครูและเป็นแรงหนุนให้เกิดความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับการสอนเสวนา ประเด็นนี้สอดคล้องกับ Vasalampi et al. (2021) ที่ชี้ว่า การพัฒนาวิชาชีพครูในลักษณะฝึกสอน โค้ชและการสะท้อนผล สามารถส่งเสริมการใช้การสอนเชิงโต้ตอบและเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ โดยเฉพาะเมื่อครูมีโอกาสทดลอง ปรับ และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงนอกจากนี้ การที่ครูเริ่มมองเห็นความแตกต่างระหว่างการถาม-ตอบทั่วไป กับการสนทนาที่ต่อยอดและสร้างความหมายร่วมกันสะท้อนพัฒนาการจากการรับรู้แนวคิดไปสู่ความเข้าใจเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นขั้นสำคัญต่อการนำไปใช้ในชั้นเรียนจริงให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

4. หลังการฝึกอบรมเกิดแนวโน้มเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมและคุณภาพการสนทนา แต่ยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้นและขึ้นอยู่กับโครงสร้างกิจกรรมและความพร้อมของผู้เรียน ผลการติดตามหลังการฝึกอบรมชี้ว่า ครูเริ่มปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากขึ้น เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ใช้คำถามปลายเปิดและคำถามต่อเนื่อง มีความพยายามเชื่อมโยงคำตอบของผู้เรียน และสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการพูดและการฟัง อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนจำนวนหนึ่งยังคงเกิดแบบครูกับนักเรียนรายบุคคล มากกว่าการโต้ตอบระหว่างผู้เรียน และการสังสมความคิดร่วมกันในระดับทั้งชั้นเรียนยังไม่ต่อเนื่องเต็มที่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Vasalampi et al. (2021) ที่พบว่าระดับการใช้การสอนเชิงเสวนาของครูอาจเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในช่วงเริ่มต้น และมักเห็นชัดในบทเรียนที่เน้นการฝึกปฏิบัติ อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมผู้เรียนมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามระยะเวลาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเสวนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยัง

สอดคล้องกับ Chow et al. (2021) และสุพิชญา ไชยรัตน์ (2564) ที่สะท้อนว่า การเรียนรู้แบบเสวนาสามารถส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านภาษา/การสื่อสารและความสามารถในการอธิบายได้ แม้ในกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน ซึ่งช่วยอธิบายแนวโน้มเชิงบวกที่พบว่า ผู้เรียนเริ่มกล้าพูดมากขึ้นและสามารถให้เหตุผลหรือขยายความได้มากขึ้นเมื่อได้รับการสนับสนุนผ่านคำถามและสถานการณ์ที่เหมาะสม

5. การสอนเสวนาช่วยเปิดพื้นที่ให้มุมมองหลากหลายและสนับสนุนการพัฒนาการให้เหตุผล แต่ต้องมีบรรทัดฐานการสนทนาและฐานความรู้ร่วมเพื่อให้การโต้ตอบเดินหน้าได้ ผลจากการสนทนาดังกล่าวสะท้อนอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ผู้เรียนขาดฐานความรู้เดิมและไม่กล้าแสดงออก ส่งผลให้การโต้ตอบสะดุด และจำเป็นต้องปูพื้นก่อนเสวนาด้วยสื่อหรือกิจกรรมเกริ่นนำ ประเด็นนี้สัมพันธ์กับ Wilkinson et al. (2016) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดการภาษาและวาทกรรมเพื่อการเรียนรู้ โดยการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์ส่วนตัว เหตุผล และการอธิบาย จะทำให้การเรียนรู้เปิดกว้างต่อมุมมองที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การที่ครูและผู้เรียนร่วมกันสร้างแนวปฏิบัติหรือบรรทัดฐานในการสนทนาในชั้นเรียนมีผลอย่างมีนัยต่อคุณภาพการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอัตลักษณ์ผู้เรียนในฐานะผู้เรียนที่พูดได้ ให้เหตุผลได้ ดังนั้น เมื่อผู้เรียนยังขาดฐานความรู้หรือยังไม่มั่นใจ บรรทัดฐานการสนทนาและการเตรียมฐานความรู้ร่วมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การสนทนาเดินหน้าและต่อยอดได้ ขณะเดียวกัน ประเด็นด้านการจัดการความแตกต่างของความคิดเห็นโดยยึดหลักไม่ถูกผิดและเคารพความหลากหลาย สอดคล้องกับ Shi et al. (2022) ที่เสนอว่า การสอนเสวนาในประเด็นคุณธรรม/กฎหมายหรือประเด็นที่มีความเห็นต่าง จำเป็นต้องอาศัยวาทกรรมและการจัดการชั้นเรียนอย่างมีทักษะ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาจุดยืน เห็นมุมมองที่ขัดแย้งกัน และอภิปรายอย่างมีเหตุผล ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัยและไม่ตัดสิน ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพลเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรม

6. เทคนิคการถามต่อเนื่อง สถานการณ์สมมติ และการบริหารการมีส่วนร่วม เป็นกลไกที่ทำให้การเสวนาเกิดทิศทาง ความลึก ความทั่วถึง ผลการวิจัยพบว่า เทคนิคสำคัญที่ทำให้การสนทนาเดินหน้า ได้แก่ การถามต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับ การใช้สถานการณ์สมมติ และการบริหารการมีส่วนร่วมโดยกระจายโอกาส ลดการกีดกันรายบุคคล และใช้ความหลากหลายของผู้เรียนเป็นทรัพยากร เทคนิคเหล่านี้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดการสอนเสวนาจึงมีศักยภาพต่อการยกระดับคุณภาพการคิดและการสื่อสารของผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์กับสาระ พัฒนาเหตุผล และรับฟังมุมมองที่ต่างได้ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ Wilkinson et al. (2016) และ Shi et al. (2022) ที่เน้นบทบาทของภาษา การให้เหตุผล และการอภิปรายเชิงหลักฐานเชิงจุดยืน ตลอดจนบทบาทครูในการกำกับให้การสนทนาเกิดอย่างมีเป้าหมาย ในภาพรวม ผลการวิจัยสะท้อนว่า การฝึกอบรมมีส่วนช่วยให้ครูเริ่มเปลี่ยนผ่านสู่การสอนเสวนาอย่างเป็นรูปธรรม และการนำไปใช้ก่อให้เกิดแนวโน้มเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมและคุณภาพการสนทนาในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาให้เกิดการโต้ตอบระหว่างผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การสังสมคิดร่วมในระดับทั้งชั้นเรียน และความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วม ยังต้องอาศัยเวลา การฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การออกแบบโครงสร้างกิจกรรมที่เหมาะสม และการเตรียมฐานความรู้ร่วมก่อนเสวนา จึงจะทำให้การสอนเสวนานำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านพลเมืองและทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้อย่างเต็มศักยภาพ

7. ผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในกลุ่มข้อมูลเบื้องต้นกับกลุ่มข้อมูลเชิงลึกสะท้อนระดับการพัฒนาที่แตกต่างและเงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านสู่การสอนเสวนา ผลการวิเคราะห์ระหว่างกลุ่มข้อมูลเบื้องต้นกับกลุ่มข้อมูลเชิงลึก เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในกลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นจากครูจำนวน 7 คน กับผลการวิเคราะห์เชิงลึกจากกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นกรณีศึกษาครู 3 คน พบว่าทั้งสองกลุ่มสะท้อนแนวโน้มเชิงบวกต่อการนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้ แต่มีความแตกต่างกันในระดับความลึกและความต่อเนื่องของกระบวนการเสวนา โดยในกลุ่มที่ 1 การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ปรากฏในระดับโครงสร้างกิจกรรม

และบรรยากาศการเรียนรู้ เช่น การเพิ่มกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำถามปลายเปิด และการสร้างบรรยากาศที่ไม่ตัดสินถูก-ผิด ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมของผู้เรียน แต่การแลกเปลี่ยนมุมมองและการสังเคราะห์ความคิดยังคงเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ และอาศัยบทบาทของครูเป็นหลัก ขณะที่ผลการวิเคราะห์เชิงลึกในกลุ่มข้อมูลที่ 2 แสดงให้เห็นพัฒนาการที่ชัดเจนกว่าในด้านการจัดลำดับการสนทนา การต่อยอดความคิดของผู้เรียน และการปรับบทบาทของครูจากผู้ควบคุมบทเรียนไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกในการเสวนา โดยเฉพาะในกรณีที่ครูมีการสะท้อนผลการสอนและปรับการออกแบบกิจกรรมระหว่างการสอน ความแตกต่างดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Alexander (2017, 2018) ที่ชี้ว่าการพัฒนาการสอนเสวนาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการฝึกฝนการสะท้อนตนเอง และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเปลี่ยนเทคนิคเพียงระยะสั้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Mercer และ Littleton (2007) ที่อธิบายว่าการคิดร่วมกันในชั้นเรียนจะพัฒนาได้ดีเมื่อครูและผู้เรียนมีโอกาสสังสรรค์ประสบการณ์การสนทนาในบริบทเดิมซ้ำ ๆ จนเกิดบรรทัดฐานการพูดและการฟังร่วมกัน ดังนั้น ผลการเปรียบเทียบในงานวิจัยนี้จึงสะท้อนว่า แม้การอบรมจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับภาพรวมได้ แต่การพัฒนาการสอนเสวนาอย่างมีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยการติดตามเชิงลึก การสะท้อนหลังสอน และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถก้าวข้ามการใช้กิจกรรมเชิงรูปแบบไปสู่การจัดการสนทนาที่มีความลึก เชื่อมโยง และยั่งยืนในบริบทจริงของห้องเรียนหน้าที่พลเมือง

8. การเปลี่ยนผ่านสู่การสอนเสวนาเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องอาศัยเวลาและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยทั้งในระยะก่อนอบรม ระหว่างอบรม และหลังอบรมร่วมกันจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การสอนเสวนา มิใช่การเปลี่ยนแปลงเชิงเทคนิคหรือวิธีการสอนเพียงบางส่วน แต่เป็นกระบวนการพัฒนาทางวิชาชีพครูที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนกรอบความคิด บทบาท และการใช้ภาษาในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการสอนเสวนาไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในระยะเวลาอันสั้นหรือจากการเปลี่ยนแปลงเชิงเทคนิคเพียงครั้งเดียว แต่ต้องอาศัยเวลาในลักษณะของกระบวนการพัฒนาเป็นช่วง ๆ (developmental phases) ตั้งแต่การรับรู้แนวคิด การทดลองใช้ การสะท้อนผล และการปรับปรุงซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ (Guskey, 2002) ที่เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของครูมักเกิดหลังจากครูได้เห็นผลลัพธ์จากการทดลองใช้จริง ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสะท้อนว่าการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวต้องมีโครงสร้างสนับสนุนที่ชัดเจนมากกว่าการอบรมระยะสั้นเพียงลำพัง เช่น การมีชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community) การนิเทศเชิงโค้ช และการติดตามสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ครูมีพื้นที่ปลอดภัยในการทดลอง ปรับบทบาท และพัฒนาการจัดการสนทนาอย่างเป็นระบบ (Darling-Hammond, Hyler, & Gardner, 2017) นอกจากนี้ การเรียนรู้ของครูในกระบวนการดังกล่าวไม่ได้อาศัยการสนทนาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงในห้องเรียน หรือการพิจารณากรณีตัวอย่าง ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ครูมองเห็นรูปแบบปฏิสัมพันธ์และบทบาทการใช้ภาษาอย่างเป็นรูปธรรม (สุพิชญา ไชยรัตน์, 2564) ดังนั้น ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้จึงช่วยอธิบายว่า การสอนเสวนาในรายวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่ต้องอาศัยทั้งเวลา โครงสร้างสนับสนุน และกลไกการเรียนรู้ที่หลากหลายควบคู่กัน เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาแนวปฏิบัติการสอนที่มีความหมายและยั่งยืนได้จริงในบริบทของตนเอง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับประถมศึกษาตอนปลายอย่างเป็นระบบ โดยพบว่าก่อนการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนยังมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบครูเป็นศูนย์กลางในรูปแบบครูถาม-นักเรียนตอบ ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนเหตุผล

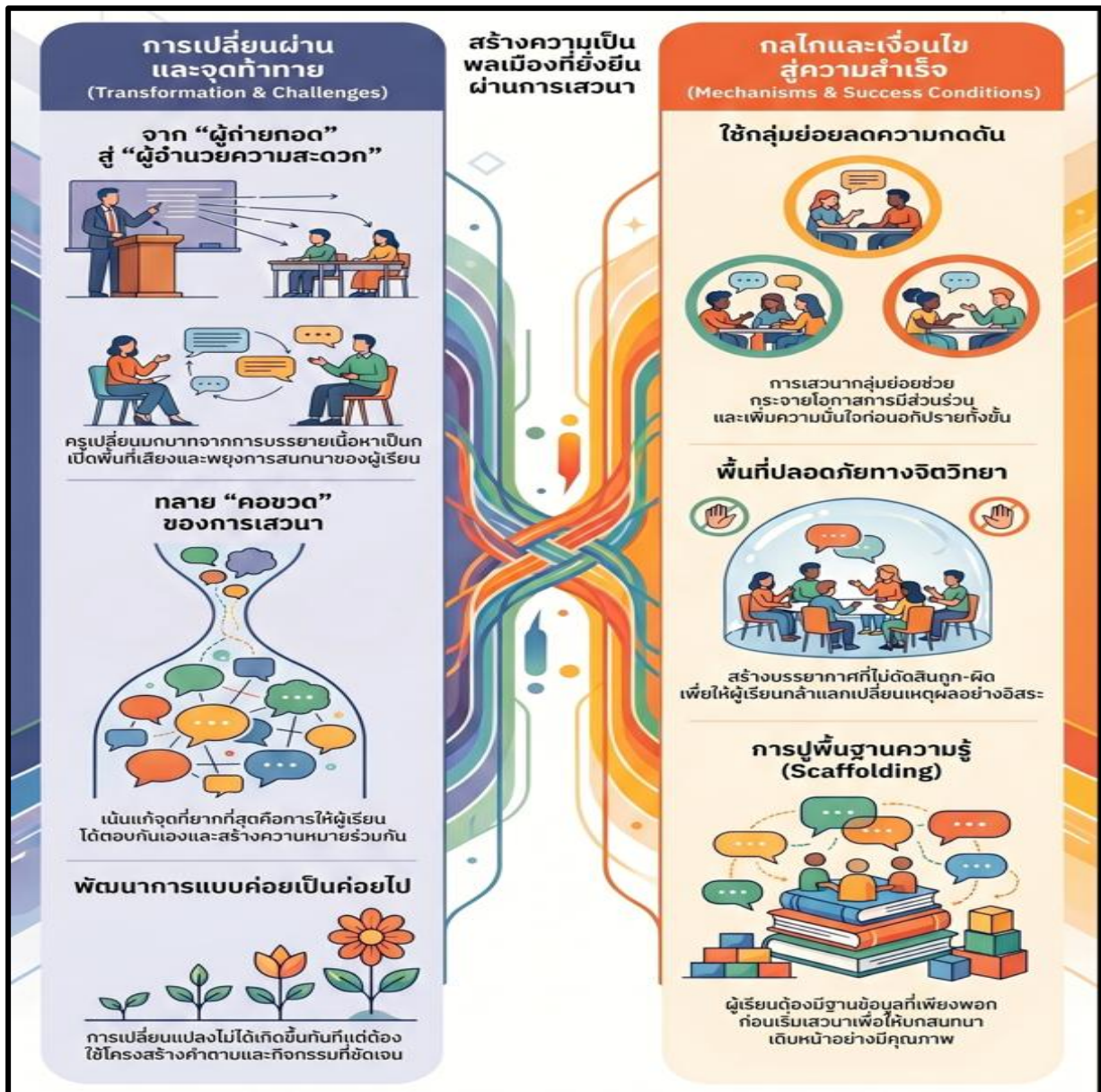

และการสร้างความหมายร่วมกันของผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างจำกัด แม้ครูจะมีการใช้คำถามปลายเปิดอยู่บ้าง แต่การใช้ยังไม่ต่อเนื่องและไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนการสนทนาเชิงลึกได้อย่างแท้จริง ภายหลังการฝึกอบรมแนวทางการสอนเสวนา ครูสามารถเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป และจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างการจัดบทสนทนาที่ชัดเจน เช่น การออกแบบลำดับคำถามและกิจกรรม เพื่อช่วยพยุงการดำเนินการในชั้นเรียน

นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่สำคัญจากการวิจัยคือการระบุ “คอขวด” ของการสอนเสวนาในบริบทประถมศึกษา โดยพบว่ามิติการโต้ตอบระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และการสังสมความคิดเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความหมายร่วม เป็นมิติที่พัฒนาได้ยากที่สุด ขณะที่การสร้างบรรยากาศสนับสนุนและการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจนสามารถพัฒนาได้เด่นชัดกว่า การใช้กิจกรรมกลุ่มย่อยก่อนการอภิปรายทั้งชั้นเรียนจึงปรากฏเป็น กลไกสำคัญที่ช่วยลดความกดดัน เพิ่มความกล้าแสดงออก และกระจายโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้คุณภาพการเสวนาดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังชี้ว่าบริบทของชั้นเรียนมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของการสอนเสวนามากกว่าขนาดชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว โดยความพร้อมของผู้เรียน ความสม่ำเสมอในการมาเรียน และความหลากหลายของผู้เรียน เป็นปัจจัยกำกับความต่อเนื่องและความลึกของการสนทนา

ท้ายที่สุด งานวิจัยนี้ได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ว่า การสอนเสวนาในรายวิชาหน้าที่พลเมืองจะเกิดผลอย่าง มีความหมายได้ จำเป็นต้องมีเงื่อนไขขั้นต่าก่อนเริ่มกระบวนการ ได้แก่ การปูพื้นฐานความรู้ให้ผู้เรียนมีฐานในการ คิดและการแลกเปลี่ยน และการสร้างความปลอดภัยทางจิตวิทยาในชั้นเรียนผ่านการไม่ตัดสินถูก-ผิดและการ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง เงื่อนไขดังกล่าวเป็นฐานสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาการคิดเชิงเหตุผล การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

โดยสรุป ประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากการวิจัย ได้แก่ 1) การเปลี่ยนผ่านบทบาทครู จากเดิมที่เน้นครูเป็น ศูนย์กลาง (ถาม-ตอบ) ไปสู่การเป็น "ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้" ซึ่งเป็นพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป 2) จุดที่เป็น "คอขวด" มิติที่พัฒนาได้ยากที่สุดคือการโต้ตอบระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง และการสังสมความคิดเพื่อ สร้างความหมายร่วมกัน 3) กลไกสำคัญ การใช้ "กิจกรรมกลุ่มย่อย" ก่อนการอภิปรายทั้งชั้นเรียน เพื่อลดความ กดดันและกระจายโอกาสในการมีส่วนร่วม และ 4) เงื่อนไขขั้นต่ำสู่ความสำเร็จ การปูพื้นฐานความรู้ให้ผู้เรียน และการสร้าง "ความปลอดภัยทางจิตวิทยา" (ไม่ตัดสินถูก-ผิด และเคารพความเห็นต่าง) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า มีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสอนเสวนาช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทั้งในด้านความกล้าแสดงออก การตั้งคำถาม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดังนั้น ครูผู้สอนควรนำแนวทางการสอนเสวนาไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในวิชาหน้าที่พลเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้กรอบที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงความหมายและการคิดร่วมกันในชั้นเรียน

2. ครูควรให้ความสำคัญกับการออกแบบคำถาม โดยเฉพาะคำถามปลายเปิดและคำถามต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับ จากง่ายไปยาก เพื่อช่วยพาผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวเข้าสู่สาระการเรียนรู้ และรักษาทิศทางของการเสวนาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของบทเรียน

3. ในบริบทที่ผู้เรียนมีฐานความรู้หรือประสบการณ์จำกัด ควรมีการเตรียมความพร้อมก่อนการเสวนา เช่น การปูพื้นความรู้ การใช้สื่อประกอบ หรือกิจกรรมเกริ่นนำ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและเพิ่มศักยภาพในการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการสนทนา

4. ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา โดยยึดหลักการไม่มีถูกหรือผิด เคารพความแตกต่างของความคิดเห็น และหลีกเลี่ยงการตัดสินคำตอบของผู้เรียน เพื่อช่วยลดความกังวลและส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

5. หน่วยงานทางการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการสอนเสวนาอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู และการติดตามผลการนำไปใช้ในชั้นเรียน เพื่อให้ครูสามารถปรับใช้แนวทางดังกล่าวให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังโรงเรียนหรือพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ โรงเรียนในเขตเมืองและชนบท เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้แนวทางการสอนเสวนาในบริบทที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยในอนาคตอาจมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางการสอนเสวนากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เช่น ความเป็นพลเมืองที่ดี การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

3. ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง เพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวทางการสอนเสวนากับการสอนแบบปกติ เพื่อให้เห็นผลเชิงประจักษ์ของแนวทางการสอนเสวนาอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

4. การวิจัยครั้งต่อไปอาจพัฒนาเครื่องมือหรือกรอบการประเมินที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการสอนเสวนา เช่น แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม หรือแบบประเมินคุณภาพบทสนทนาในชั้นเรียน เพื่อช่วยสะท้อนคุณภาพของกระบวนการสอนเสวนาได้อย่างเป็นระบบและรอบด้านมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง. (2560). การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ผ่านกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของครู
ประถมศึกษา: แนวคิดสู่การปฏิบัติในบริบทโรงเรียนของประเทศไทย. *วารสารครุศาสตร์*, 45(2), 170–181.
- พนิดา ทองเงา ดอร์น, สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล, & สิริวรรณ ศรีพหล. (2561). การพัฒนาโมเดลการวัด
คุณลักษณะความยึดมั่นในความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทย. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 32(ฉบับ
พิเศษ), 39–52.
- พิมพ์ตะวัน จันทน์. (2559). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- เลิศพร อุดมพงษ์. (2562). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship education) ในการ
ส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จาก
ต่างประเทศ*. <https://web.kpi.ac.th/public/knowledge/research/data/257?page=34>
- วิจารณ์ พานิช, & วิมลศรี ศุษิลวรณ์. (2564). *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก*. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทาง
การศึกษา.

- สมฤดี พลวุฒิไธทย. (2561). การพัฒนาการบริหารระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(1), 264–273.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง*. <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-40079162/40079162>
- สุพิชญา ไชยรัตน์. (2564). ผลของการสอนแบบสอนเสวนาในวิชาวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดการบูรณาการเนื้อหาและภาษาต่อความสามารถในการสื่อสารด้วยวาจาเป็นภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในหลักสูตรภาษาอังกฤษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- Alexander, R. (2010). *Dialogic teaching essentials*.
https://is.muni.cz/el/ped/podzim2017/OVp125/um/Alexander_Dialogic_Teaching_Essentials.pdf
- Chow, B. W.-Y., Hui, A. N.-N., Li, Z., & Dong, Y. (2021). Dialogic teaching in English-as-a-second-language classroom: Its effects on first graders with different levels of vocabulary knowledge. *Language Teaching Research*, 27(6), 1408–1430.
<https://doi.org/10.1177/1362168820981399>
- Shi, Y., Zhang, Z., Cao, S., & Liu, Q. (2023). Dialogic teaching of controversial issues: Discursive moves to enact two-sided discussions. *Language and Education*, 38(2), 303–319.
<https://doi.org/10.1080/09500782.2023.2240292>
- Ucan, S., Özmen, Z. K., & Serbest, M. T. (2023). Understanding the cognitive and socio-emotional dimensions of dialogic teaching and learning approach. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 13(1), 158–175.
<https://doi.org/10.31704/ijocis.2023.007>
- Vasalampi, K., Metsäpelto, R.-L., Salminen, J., Lerkkanen, M.-K., Mäensivu, M., & Poikkeus, A.-M. (2021). Promotion of school engagement through dialogic teaching practices in the context of a teacher professional development programme. *Learning, Culture and Social Interaction*, 30, Article 100538. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2021.100538>
- Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, I. J., Appleton, G., Axton, M., Baak, A., Mons, B. (2016). The FAIR guiding principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3, Article 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>